

Å se på sin egen historie: En oppgave stilt av terskelens vokter

Lorenzo Ravagli

En av åndselevens oppgaver er å beskjeftige seg erkjennende med sin egen livshistorie. Et selskap som består av åndselever, har også eksakt den samme oppgaven. Det er dette som Rudolf Steiner beskriver i sin bok *Hvordan når man til erkjennelse av de høyere verdener*. Gjennom møtet med den lille terskelvokteren blir alt det synlig for det enkelte mennesket som har gjort ham til det han er. Også et selskap av åndselever ser seg selv konfrontert med den lille terskelens vokter ved terskelen til den åndelige verden. Å beskjeftige seg med antroposofiens og det antroposofiske selskaps historie er derfor et absolutt nødvendig skritt til selverkjennelse for dette selskapet. Uten møtet med sin vokter, med sin egen historie, kan selskapet – fellesskapet av åndselever – ikke overskride terskelen til den åndelige verden. Den lille terskelvokteren er vår egen skapning, summen av vår historie. Den som står overfor ham, blir konfrontert med sine egne handlinger, følelser og tanker:

«Legemet hos dette vesen er sammensatt av de hittil usynlige følger av menneskets egne handlinger, følelser og tanker. Men disse usynlige krefter er årsakene til dets skjebne og karakter. *Det blir nå klart for mennesket, hvordan det i fortiden selv har lagt grunnlaget for sin nåværende tilværelse.* Derved står dets vesen til en viss grad åpenbart foran det. Vedkommende har for eksempel visse tilbøyeligheter og vaner. Nå kan han gjøre det klart for seg selv hvorfor han har dem. Visse skjebneslag har truffet ham; nå erkjenner han hvor disse kommer fra. Han innser hvorfor

han elsker én ting og hater en annen, hvorfor det ene eller det annet gjør ham lykkelig eller ulykkelig. Gjennom de usynlige årsakene blir det synlige liv forståelig for ham. Også de vesentligste kjensgjerninger i livet, sykdom og sunnhet, død og fødsel, avslører seg for hans blikk.» (*Rudolf Steiner, Hvordan når man til kunnskap om de høyere verdener*, s. 196)¹

Legemet til vokteren av det antroposofiske selskap er sammensatt av selskapets historie, av følgene av dets handlinger, følelser og tanker. Disse har blitt til årsaker til dette selskapets skjebne og karakter. Gjennom å beskjeftige seg med sin historie kan selskapet bli klar over hvordan det selv i fortiden har lagt grunnlaget for sin nåtid. La oss se tilbake:

I dag er det antakeligvis bare få som er klar over at Det Antroposofiske Selskap ikke ble grunnlagt i 1923/24, men allerede i 1912. Den tyske seksjonen av det Teosofiske Selskap (Adyar) skilte seg fra dette og konstituerte seg som Antroposofisk Selskap. Navnet på dette selskapet var ikke tilfeldig. Begrepet «menneskevisdom» (antropos-sofia) hadde dukket opp allerede tidlig i Rudolf Steiners verk. I sin bok *Kristendommen som mystisk kjensgjerning ...* skrev han i 1902 om en form for erkjennelse som er «av guddommelig art», som i mennesket og gjennom mennesket fører til en gjenfødsel, av den Gud som er

1 Sitatet og henvisningen er hentet fra den norske utgaven, Antropos 1990.

avdød i naturen. Denne erkjennelsen betegner han som «visdom». Om Osiris-myten heter det:

«Den guddommelige skaperkraften har strømmet ut i verden. Den viser seg som de fire

elementene. Gud (Osiris) er drept. *Mennesket med sin erkjennelse, som er av guddommelig art, skal oppvekke ham igjen; mennesket skal finne ham igjen som Horus (guds sønn, logos, visdom) i motsetningen mellom strid (Typhon) og kjærlighet (Isis)».*

«Menneskevisdommen» dukker opp på nytt i hans tolkning av Argonautenes trekk og deres leting etter det Gylne Vlies. Her snakker han om «tryllekraften» i menneskets egen visdom som på nytt kan oppnå det forgangne guddommelige som var tapt. «Menneskets egen visdom har tryllekraften til å oppnå det guddommelige etter å ha overvunnet det forgjengelige.»

Til slutt en tredje gang ved tolkningen av Prometheus-sagaen: også her er det tale om en menneskelig visdom som kan forløse Gud. Om hemmeligheten ved Prometheus, som har blitt bundet til et fjell i Kaukasus på grunn av ulydighet mot Zevs, skriver Steiner: «Den består i at det guddommelige (Zevs) selv må inngå ekteskap med en dødelig kvinne – den menneskelige bevissthet som er bundet til det fysiske legemet – *for å føde en sønn, visdommen (Logos) som kan forløse Gud.* Derved blir bevisstheten udødelig»

Disse betraktningene kan sammenfattes på følgende måte: I motsetning til teosofien, en guddommelig visdom som har dødd i naturen eller blir åpenbart til mennesket av gudene, er antro-

posofien en visdom som blir født av mennesket. *I og gjennom denne visdommen* blir Gud født på ny samtidig.

Kort etter at Rudolf Steiner hadde skrevet ned disse setningene vinteren 1902/03, holdt han en foredragsrekke i Berlin. For å kunne holde et av disse foredragene, måtte han før tiden forlate møtet hvor den Tyske Seksjon av det Teosofiske Selskap ble grunnlagt. Foredragsrekken hadde tittelen: «Fra Zarathustra til Nietzsche. Menneskehetens utviklingshistorie i lys av verdensanskuelsene fra de eldste orientalske tider til nåtiden eller antroposofi». Her betrakter han altså antroposofien som «menneskehetens utviklingshistorie», som speiler seg i verdensbildenes metamorfose. Det er et synspunkt som er i slekt med det som kommer til uttrykk i hans bok.

I de ti årene som følger adskillelsen fra Teosofisk Selskap, gikk det slett ikke dårlig med Det Antroposofiske Selskap. Det motsatte skjedde, det fikk et voldsomt oppsving. Dersom ikke en hel generasjon hadde gått tapt for antroposofien i 1. verdenskrig, kan det tenkes at Antroposofisk Selskap og bevegelsen ville ha utviklet seg enda mer imponerende. På den annen side var det denne «urkatastrofen» i det 20. århundre som til en viss grad skapte forutsetningene for at antroposofien hadde en virkning i bredden i det sosiale liv. Krigsårenes traumatiske erfaringer hadde en innvirkning på menneskenes spørsmål og lengsler. Disse erfaringer viste hvor forgjengelig den menneskelige tilværelse er. De fikk mange mennesker til å søke etter en mening med livet, som ikke var truet av denne forgjengeligheten. Allerede kort før slutten av den 1. verdenskrig, i året 1917, begynte antroposofien, på grunn av denne interessen for spirituelle spørsmål, å virke inn i samfunnet på en helt ny måte. I 1917 ble idékimene sådd til bevegelsen for tregrening av den sosiale organismen, som utfoldet seg i årene 1918 og 1919. I 1919 ble waldorfpedagogikken grunnlagt, og dessuten en rekke økonomiske foretak. I 1920 ble Goetheanum-bygget fullført og åpnet. I dette og det følgende året

ble klinisk-terapeutiske institusjoner opprettet så vel i Sveits som i Tyskland, og til slutt oppsto i 1922 bevegelsen for religiøs fornyelse, Kristensamfunnet.

Samtidig gjennomgikk det nylig grunnlagte selskapet en dramatisk utvikling og en rekke kriser, som til syvende og sist førte til at selskapet måtte grunnlegges på nytt i 1923.

Den første generalforsamlingen for det (første) Antroposofiske Selskap fant sted den 3. 2. 1913 i Berlin. Steiner påtok seg ikke noe verv i dette selskapet. Han ble ikke engang medlem, men begrenset seg til rollen som lærer. Til styret ble det valgt tre personer, som allerede i lang tid hadde vært fortrolig med Steiners arbeid: industrimannen Carl Unger, læreren Michael Bauer (1871-1929) og Steiners livsledsagerske Marie von Sivers (1869-1948), som skulle bli hans hustru i 1914.

Michael Bauer fra Nürnberg hadde vært medlem av Teosofisk Selskap fra begynnelsen av århundret. En lungesykdom tvang ham tidlig til å trekke seg tilbake fra offentlig innsats for antroposofien. Men i det stille fortsatte han å virke for spirituell fordykelse innenfor en krets av mennesker som var forbundet med ham. Bauer var en god venn av pastor Friedrich Rittelmeyer (1872-1938) som også var fra Nürnberg, og som skulle spille en sentral rolle i bevegelsen for religiøs fornyelse. Han var også en god venn av dikteren Christian Morgenstern (1891-1914) som delte hans sykdoms-skjebne. Morgensterns hustru Margaretha (1871-1968) stilte et hus ved Ammersee til disposisjon for Bauer og pleiet ham der frem til hans død.

Carl Unger var ved siden av sitt arbeid som industrimann i Stuttgart aktiv innenfor Det Antroposofiske Selskap som filosof og erkjennelsesvitenskapsmann. Han tilhørte den ledende krets som understøttet Goetheanum-bygget, og han deltok på en fremragende måte i de sosiale initiativene som fremsto av antroposofien. I 1929 fikk han en tragisk død i Nürnberg, hvor en sinns-

syk skjøt ham da han var på vei til et foredrag om antroposofi og tregrening.

Det Antroposofiske Selskap var fullt og helt utformet for virksomheten til Rudolf Steiner, den store åndslæreren. Selskapet var rammen for hans foredragsarbeid og hans sosiale virksomhet, som hadde spredd seg over hele Europa etter at det ble grunnlagt. Denne virksomheten var konsentrert på tre sentrale steder: Berlin, hvor det antroposofiske arbeidet hadde sitt utgangspunkt; Dornach med Goetheanum og hvor den frie høyskole for åndsvitenskap ble opprettet; og Stuttgart hvor de økonomiske og sosiale aktivitetene hadde sitt utgangspunkt. Ved siden av disse tre byene hadde München en sentral betydning. Her utfoldet de kunstneriske aktivitetene seg, og det var i utgangspunktet her Johannesbygget (Goetheanum) skulle bygges. Men dette ble forhindret av konservative krefter. Derfor ble det i mai 1913 bestemt at bygget skulle bli oppført i Dornach ved Basel. Denne avgjørelsen ble muliggjort gjennom en sjenerøs gave fra en Basel-familie, som stilte en eiendom til disposisjon. Allerede 20. september 1913 fant grunnstensnedleggelsen sted en stormfull kveld.

På åsen i Dornach oppsto det i årenes løp en «landsby av antroposofier», et mikrokosmos med sine egne sosiale problemer, som kan sammenlignes med det alternative stedet Monte Verità ved Ascona. Det besto av medarbeiderne ved Goetheanum, billedhuggere, malere, eurytmister og skuespillere, men også av et publikum som bare ville leve i umiddelbar nærhet til åndslæreren.

Alle disse menneskene av forskjellig herkomst og nasjonalitet ble forenet gjennom integrasjonskraften til Rudolf Steiner, som målbevisst fulgte sin misjon. Arbeidet ved Goetheanum ble videreført under 1. verdenskrig. Mens de europeiske folkeslag slaktet hverandre, og konflikten antok globale dimensjoner, arbeidet mennesker fra sytten forskjellige nasjoner mer eller mindre fredelig sammen. Tyskere, franskmenn, russere, sveitsere, amerikanere, alle disse ble forent – utover de na-

sjonale antipatiene og sjåvinismen – gjennom å se opp til en åndelig verden som omfattet hele menneskeheten, og som gjennom Rudolf Steiners verk åpenbarte seg for dem i stadig klarere lys, mens den europeiske horisonten ble formørket gjennom skyer av nasjonalt hat.

Den Frie Høyskole for Åndsvitenskap ved Goetheanum ble åpnet i slutten av september 1920.

Men allerede noen år tidligere, da revolusjonen brøt ut i Russland, og Amerika trådte inn i krigen (1917), begynte en ny rekke hendelser i Stuttgart. På grunn av forespørslers som Rudolf Steiner fikk fra personligheter som var virksomme i politikken (greve Polzer von Hoditz (1869-1945) og greve Otto von Lerchenfeld), forfattet han noen memoranda over årsakene til den første verdenskrig og ga synspunkter på hvordan en etterkrigsorden kunne opprettes. Det var klart at det wilhelmske herredømme ville bryte sammen, og spørsmålet meldte seg hvordan et samfunn måtte se ut som kunne forhindre slike sosiale katastrofer som første verdenskrig i fremtiden. Forsøket på ved hjelp av disse memorandumene å opplyse politisk ansvarlige personer om betingelsene for en slik samfunnsorden, førte ikke frem. Derfor bestemte Rudolf Steiner seg for å henvende seg til offentligheten i 1919 med *Kjernepunktene i det sosiale spørsmål*. Her beskrev han omrisset av en idé om hvordan floken av de tre store sosiale subsystemene – det økonomiske, det juridiske og det kulturelle – kunne løses. De måtte organiseres etter helt egne prinsipper: brorskap i økonomien (solidaritet), likhet i rettssystemet (demokrati) og frihet på det kulturelle området (aristokrati¹).

1 Red anmerking: Ordet 'aristokrati' om åndslivet kan virke rart, men hvis vi tenker på ordets opprinnelige betydning "et styre av de beste" (aristos = best), så kan det gi mening. Dvs. den/det som faktisk er best, den beste, mest kreative ideen, faktisk råder, og ikke en posisjon som går i arv eller kan kjøpes for penger. For øvrig henviser vi til forfatteren selv, og hans foredrag i forbindelse med årsmøtet.

I Stuttgart dannet det seg rundt Emil Molt (1876-1936), lederen av sigarettfabrikken Waldorf-Astoria, kjøpmannen Hans Kühn (1889-1977) og juristen Roman Boos (1889-1952) en krets for tregrening, som ville omsette i handling intensjonen med denne grunnleggende nyordningen av samfunnet. Allerede før *Kjernepunktene* kom ut, henvendte Rudolf Steiner seg til offentligheten med sitt «Opprop til det tyske folk og kulturverden». Oppropet var undertegnet av viktige personligheter i kulturlivet. Men hverken «oppropet» eller «Kjernepunktene» førte til en samfunnsbevegelse som var sterk nok til å realisere ideene som Steiner hadde skissert. Riktignok oppsto det i april 1919 et «Forbund for tregrening av den sosiale organismen», men fra Rudolf Steiners synspunkt var det allerede for sent. Det historiske øyeblikket, sjansen til å realisere en omfattende nyordning av samfunnet, var på dette tidspunkt allerede forbi. Derfor rettet han nå sine anstrengelser mer og mer mot folkepedagogiske og pedagogiske prosjekter. Man kan takke «kapitalisten» Emil Molt for den første skolen for arbeiderbarn som ble opprettet i begynnelsen av september 1919 for ca. 250 elever. Deres foreldre var stort sett arbeidere ved Waldorf-Astoria fabrikken. Rudolf Steiner innsatte kollegiet for denne skolen, som besto av begavete unge antroposofere. Skolen var en selvforvaltende institusjon i åndslivet. På en viss måte var den en fortsettelse av den havarerte tregreningsbevegelsen.

Følgene av den første verdenskrig viste seg ikke bare på det økonomiske og religiøse området, men også den akademiske verden ble rystet av en meningskrise. Derfor begynte fra 1919 stadig flere unge akademikere av de forskjellige fagretninger å interessere seg for antroposofi. De opplevde en lignende stillstand på det vitenskapelige området som protestantiske teologer opplevde på det religiøse feltet. Denne voksende interessen fra den akademiske verden var ikke bare positiv: På den ene side førte den til at antroposofien – takket være de retoriske og dialektiske ferdighetene til denne generasjonen av vitenskapsfolk

– kom inn i nye diskusjonssammenhenger. På den annen side førte disse vitenskapsmennenes forsøk på å innføre antroposofien i sine spesielle fagområder, ofte til en skinn-akademisering og ideologisering.

Steiner så på denne utviklingen med en viss bekymring. Mot den utbredte tilbøyeligheten til å «vitenskapelig-gjøre» antroposofien og innlemme den i det gjengse «vitenskapsområdet», understreket han nødvendigheten at fagvitenskapene heller måtte gjennomtrenges av antroposofiens ånd og bli forvandlet ut fra den.

Fra Steiners synspunkt trengte ikke antroposofien å bli gjort vitenskapelig, fordi den selv var en «åndsvitenskap», en metodisk kontrollert erkjennelsesdisiplin som kunne utvides systematisk, og som strakte seg ut til praktisk talt alle områder hvor noen som helst fagvitenskap hadde spesialisert seg. Med sin erkjennelsespraksis befant den seg for lenge siden der hvor vitenskapen med sin praksis forgjeves prøvde å komme. Overalt i naturen, i historien eller i menneskesjelen avslører antroposofien åndens virksomme krefter og lover som behersker de enkelte fenomenområder. Den antroposofiske åndserkjennelsen når langt utover fagvitenskapenes enkelte begrensede forskningsområder. Derfor mente Steiner at det var en illusjon å forestille seg at man kunne komme til bunns i antroposofien ved å legge til grunn fagvitenskapenes metoder. Det omvendte var tilfelle: vitenskapen trengte antroposofien, dvs. erkjennelsen av den virksomme, reale ånden, hvis den ville være mer enn bare i navnet en formidler av viten. Flere fagvitenskaper som kom i berøring med antroposofien, var skeptiske overfor den, fordi den prøvde å tillegge seg en akademisk habitus. De vek tilbake for et sprang fra deres disiplins tilsynelatende faste grunn og inn i åndserkjennelsens hav. I henblikk på denne «reservatio mentalis» (åndelig reservasjon) snakket Steiner om en «indre opposisjon» mot antroposofien, som utgikk fra tilsynelatende representanter for nettopp denne antroposofien selv, noe som også forhindret at de oppfattet antroposofiens egentlige mening.

Allikevel var Steiner ikke redd for å gå i dialog med akademikerne som var innstilt på dette. Fra 1920 fant det sted antroposofiske høyskolekurs ved Goetheanum, hvor det foruten Rudolf Steiner medvirket en rekke lærere fra Walsdorfskolekollegiet i Stuttgart. Men Steiner holdt ikke bare foredrag for vitenskapsmenn fra forskjellige fagområder; hans foredragsvirksomhet i offentligheten gikk mot et høydepunkt som aldri før var nådd. I 1922 måtte man bruke et konsertagentur for å organisere Steiners foredrag i de største saler som fantes i tyske byer.

Uten tvil begynte antroposofien i årene etter første verdenskrig å ha en innvirkning på «offentligheten», og det var ikke til å unngå at offentligheten reagerte på antroposofien både på den ene og den andre måten. Dessverre var mange av reaksjonene fiendtlige. Det dannet seg en bred sammenslutning av samfunnsmessige og kulturelle krefter som ønsket å få slutt på denne åndsvitenskapelige bevegelsen, som av dem ble oppfattet som et fremmedelement. Motstandere samlet seg til høyre og venstre i politikken, i religiøse og akademiske kretser og i pressen. Angrepene strakte seg fra utgivelse av såkalte opplysende bøker, til løgnaktige pamfletter og et attentatforsøk mot Steiner i München, i mai 1922.

Det skulle ha vært Antroposofisk Selskaps oppgave å ta på seg oppgjøret med den økende motstanden. Det var bare det at i selskapet fantes det knapt noen som følte seg ansvarlig, eller ville ha vært i stand til å påta seg denne oppgaven. Selskapet forble i en tilstand av passivitet, ja, lammeelse. Medlemmenes manglende begeistring for å delta i kritiske diskusjoner om antroposofien skyldtes delvis at alle de som var aktive i den antroposofiske bevegelsen, fullt og helt var opptatt med forskjellige sosiale og økonomiske initiativer. Men man må også ta i betraktning ytterligere to faktorer: Den ene er at medlemmene ikke interesserte seg for den profane verden – den gikk i manges øyne uansett mot sin undergang; den andre er at spirituelle bevegelser har en viss innbygget tilbøyelighet til å fostre kritikkløs passivitet

blant tilhengerne, som forventer alt av de ledende personligheter, og ingenting av seg selv.

Steiner som var fullt klar over denne fatale utviklingen, var egentlig den siste som hadde alt-for store håp overfor en slik passivitet. Derfor begynte han i løpet av 1922 å beskjeftige seg mer og mer med spørsmål om det interne livet i selskapet, og han påpekte nødvendigheten av å omforme dette. Hvor viktig denne beskjeftigelsen var, viser det faktum at høyreradikale kretser, som tidligere nevnt, gjorde et attentatforsøk mot Steiner på hotellet «Vier Jahreszeiten» i München i mai 1922.

Motstanderens hat kuliminerte nyttårsnatten 1922/23 gjennom brannstiftelsen som lenge var forhåndsvarslet, og Goetheanumbygget ble tilintetgjort i løpet av timer. Denne brannen var for Steiner et symptom på den prekære tilstanden i Det Antroposofiske Selskap.

Oversettelse Hanne G. Aas

Denne betraktningen fortsettes i Oslo 24. og 25. april 2015 - se under.

Foredrag Lorenzo Ravagli 24.-25. april i Oslo

FREDAG 24. april:

19.00-21.00: Antroposofi og vestlig esoterikk. Lorenzo Ravagli.

Foredraget holdes på tysk med oversettelse. Foredraget avsluttes med innspill og spørsmål fra salen. Sted: Josefines gate 12, Oslo. Entré: 150/100.

LØRDAG 25. april:

11.00 – 13.00: Om antroposofiens historie i det tyvende århundrede I. Lorenzo Ravagli

13.00 - 14.00: Lunsj (100 kr, påmelding innen 20.4.)

14.00 – 16.00: Om antroposofiens historie i det tyvende århundrede II. Lorenzo Ravagli

Foredraget holdes på tysk med oversettelse. Foredragene avsluttes med innspill og spørsmål fra salen. Sted: Josefines gate 12, Oslo. Enkeltforedrag:150/100. Pris for hele lørdag inklusive lunsj: 400/300. Påmelding lunsj til asn@antroposofi.no eller m 975 63 875 innen 20.4.15.

SØNDAG 26. april 2015

11.00-15.30: Årsmøte Antroposofisk Selskap i Norge. Sted: Josefines gate 12, Oslo.

Lorenzo Ravagli (1957) er født i Basel, Sveits. Etter å ha studert filosofi og drama i Basel og Dornach, var han lærer i drama, religion, litteratur og historie ved Eurythmiebühne München. I 1993 startet han Trithemius Verlags, og han har siden da vært forlegger og forfatter. Lorenzo Ravagli var redaktør av «Jahrbuch für anthroposophische Kritik» (1993-2005), og utgiver og redaktør av «Zeitschrift für Erziehung, Umwelt und Gesundheit» (1995-1998). Han har vært redaktør for bladet «Erziehungskunst» siden 2005. Lorenzo Ravagli har en egen blogg anthroblog.anthroweb.info, hvor han stadig presenterer nytt stoff om blant annet utviklingen i Antroposofisk Selskap.